

۰۷۷۷۷۷۷۷
نشر نگاه معاصر

کاری از نشر نگاه معاصر

ادبیات: شاهنامه پژوهی

شاهنامه و بزرگان

اقبال
سعید نفیسی
فروزانفر

به کوشش فرهاد اصلانی

شاهنامہ و بزرگان

شاهنامہ
نشر نگاه معاصر

سرشناسه	: اصلانی، فرهاد، ۱۳۶۲ - ، گردآورنده.
عنوان و نام پدیدآور	: شاهنامه و بزرگان: اقبال، نفسی و فروزانفر / به کوشش فرهاد اصلانی.
مشخصات نشر	: تهران: نگاه معاصر، ۱۴۰۱.
مشخصات ظاهری	: ۳۴۸ ص: ۱۴/۵×۲۱/۵ س.م.
شابک	: 978-622-290-043-4
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبا.
یادداشت	: کتاب‌نامه به صورت زیرنویس.
یادداشت	: نمایه.
موضوع	: اقبال لاهوری، محمد، ۱۸۷۷-۱۹۳۸ - نقد و تفسیر.
موضوع	: Iqbal, Muhammad, 1877-1938 - criticism and interpretation
موضوع	: نفیسی، سعید، ۱۲۷۴-۱۳۴۵ - نقد و تفسیر.
موضوع	: فروزانفر، بدیع‌الزمان، ۱۲۷۸-۱۳۴۹ - نقد و تفسیر.
موضوع	: Fruzanfar, Badiolzman - Criticism and interpretation
موضوع	: فردوسی، ابوالقاسم، ۳۲۹-۴۱۶ ق. شاهنامه - مقاله‌ها و خطابه‌ها.
موضوع	: Ferdowsi, Abolqasem. Shahnameh - *Addresses, essays, lectures
موضوع	: فردوسی، ابوالقاسم، ۳۲۹-۴۱۶ ق. شاهنامه - نقد و تفسیر - مقاله‌ها و خطابه‌ها.
موضوع	: Ferdowsi, Abolqasem. Shahnameh - Criticism and interpretation - Addresses, essays, lectures
موضوع	: شعر فارسی - قرن ۴ ق. - تاریخ و نقد - مقاله‌ها و خطابه‌ها
	: Persian poetry - 10th century - History and criticism - Addresses, essays, lectures
رده‌بندی کنگره	: PIR ۴۴۹۵
رده‌بندی دیویی	: ۸ فا ۱/۲۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۸۷۶۶۷۳۹

شاهنامہ و بزرگان

شاهنامہ
نشر نگاہ معاصر

اقبال

سعید نفیسی

فروزانفر

بہ کوشش فرہاد اصلانے

شاهنامه و بزرگان

اقبال، نفیسی و فروزانفر

به کوشش

فرهاد اصلانی

کتابخانه

ناشر: نشر نگاه معاصر (وابسته به مؤسسه پژوهشی نگاه معاصر)

مدیر هنری: یاسم الرسام

حروفچینی و صفحه‌آرایی: حروفچینی هما (امید سید کاظمی)

لیتوگرافی: نوید

چاپ و صحافی: پیکان

نوبت چاپ: یکم، ۱۴۰۱

شمارگان: ۵۵۰

قیمت: ۱۴۰۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۹۰-۰۴۳-۴

نشانی: تهران، مینی سیتی، شهرک محلاتی،

فاز ۲ مخابرات، بلوک ۳۸، واحد ۲ شرقی

تلفن: ۲۲۴۴۸۴۱۹ (۰۲۱)

nashr-negahemoaser@gmail.com

 nashr_negahemoaser

با یاد استاد
محمد جعفر محبوب

فهرست مطالب

۹.....	□ دیباچه.....
۱۳.....	فهرست تألیفات و آثار اقبال.....
۲۱.....	انتقاد مقالهٔ دقیقی.....
۳۹.....	تردید یکی از حکایات و یک قطعه شعر منسوب به فردوسی.....
۴۱.....	یکی از نسخ نفیس شاهنامه.....
۴۷.....	نقش و نگار داستان‌های ملی قدیم ایران.....
۵۷.....	کارآسی شاهنامه‌خوان.....
۶۱.....	مشوقین اولی فردوسی و ارسالان جاذب و نصر بن ناصرالدین.....
۶۵.....	یک قطعه شعر از دقیقی.....
۶۹.....	نامه به عبدالحسین تیمورتاش دربارهٔ شاهنامه.....
۷۷.....	سرگذشت من: سعید نفیسی.....
۸۵.....	کتاب‌شناسی آثار سعید نفیسی.....
۹۳.....	ابوالمؤید بلخی.....
۱۰۱.....	فردوسی.....
۱۲۷.....	فردوسی و روحیات ایرانیان.....
۱۳۳.....	فردوسی، شاعر جهان.....
۱۳۹.....	فواید شاهنامه از حیث لغت و صرف و نحو.....
۱۵۵.....	وزن شاهنامهٔ فردوسی.....

۱۷۳ معشوق طوسی
۱۷۹ رستم پهلوان جهان
۱۹۱ ابوالقاسم منصور بن حسن فردوسی طوسی
۱۹۵ فهرست مقالات استاد فروزانفر
۲۰۹ سبب اصلی عدم پیشرفت فردوسی در دربار غزنه
۲۱۵ فردوسی
۲۳۹ ابومنصور دقیقی
۲۴۳ ابوالقاسم فردوسی طوسی
۲۵۳ ابونصر علی بن احمد اسدی طوسی
۲۷۵ دقیقی
۲۸۳ مقدمه شاهنامه ابومنصوری
۲۸۷ ابوالقاسم فردوسی
۳۰۹ ابومنصور ثعالبی
۳۱۵ اسدی طوسی
۳۲۱ افزوده‌ها

نمایه

۳۳۱ نام افراد
۳۴۱ نام کتاب‌ها و مجلات
۳۴۵ نام جای‌ها

دیباچه

پس از تأسیس دانشگاه تهران در ۱۳۱۳ نسلی از بزرگان به تدریس در دانشکده ادبیات پرداختند که جملگی شاخص و چندوجهی بودند. این ویژگی در فهرست آثار و کتاب‌شناسی این اساتید بارز و چشمگیر است؛ یعنی عموماً صاحب تألیف و ترجمه و تصحیح در چند حوزه اعم از تاریخ، ادبیات، تصوف، فلسفه اسلامی و غیره هستند. همین چندبُعدی بودن باعث شده که آثار این بزرگان همواره تازگی داشته و خواندنی باشد. البته وسعت دیدی که از همین رهگذر برای ایشان حاصل شده، باعث شده تا در زمینه‌هایی که بعدها جنبه تخصصی یافت نیز آثار درخشانی پدید آورند.

یکی از این زمینه‌ها شاهنامه‌پژوهی است که بعدها به حوزه‌ای کاملاً تخصصی تبدیل شد و به دلیل وسعت شاهنامه این قابلیت را داشت که محققانی همچون استاد خالقی مطلق آن را موضوع تحقیق تمام عمر قرار دهند. در این دفتر، مجموعه مقالات سه تن از بزرگان معاصر در باب شاهنامه و فردوسی را گرد آوردم که گرچه هیچ‌یک به شاهنامه‌پژوهی مشهور نیستند، اما شگفتا که در بازخوانی آثارشان جلوه‌هایی بدیع و نکاتی چشمگیر مشهود است که از تازگی‌هایی خالی نیست. این بزرگان عبارتند از: عباس اقبال آشتیانی، بزرگ‌ترین استاد تاریخ؛ سعید نفیسی، پرکارترین محقق و به همین اعتبار بزرگ‌ترین نویسنده؛ و بدیع‌الزمان فروزانفر، بزرگ‌ترین استاد ادبیات عصر. و اینک شمه‌ای کوتاه در باب این بزرگان با تکیه بر وجه شاهنامه‌شناسی آثار ایشان:

استاد عباس اقبال آشتیانی (۱۲۷۵-۱۳۳۴) محقق، مورخ و مصحح، از نخستین ایرانیانی است که با شیوه تحقیقات نوین اروپایی آشنا شد. پس از پایان مکتب به مدرسه

دارالفنون رفت و سپس در سال ۱۳۰۴ راهی پاریس شد و از دانشگاه سوربن در رشته ادبیات لیسانس گرفت. در پاریس با علامه محمد قزوینی دوستی و ارتباط یافت و از سال ۱۳۱۷ استاد دانشکده ادبیات دانشگاه تهران شد.

در سال ۱۳۲۸ به عنوان رایزن فرهنگی ایران در ترکیه و ایتالیا انتخاب شد و در سال ۱۳۳۴ پس از یک دوره بیماری سخت در شهر ژنوا درگذشت. پیکرش را به تهران آوردند و در صحن حضرت عبدالعظیم در رواق شیخ ابوالفتح رازی، کنار استادش محمد قزوینی به خاک سپردند.

در سال ۱۳۱۳ بنا بود جشن هزاره فردوسی در تهران برگزار شود. تیمورتاش وزیر دربار رضاشاه از اقبال راجع به تهیه و طبع یک نسخه انتقادی منقح از شاهنامه فردوسی و ترتیب وسایل این کار نظرخواهی کرد و اقبال گزارشی در معرفی نسخ خطی شاهنامه و چگونگی چاپ آن تدوین کرد که چندی بعد انتشار یافت. در کتاب حاضر، متن نامه اقبال به تیمورتاش را آورده ایم که نشان می‌دهد اقبال چه طرح سنجیده و همه جانبه‌ای برای چاپ شاهنامه در ذهن داشته است.

در سال ۱۳۱۳-۱۳۱۵ شاهنامه فردوسی چاپ کتابفروشی بروخیم در ده جلد منتشر شد که جلد نخست تصحیح مجتبی مینوی، جلد ۲-۵ تصحیح عباس اقبال، جلد ۶ تصحیح سلیمان حییم و جلد ۷-۱۰ تصحیح سعید نفیسی بود. چاپ بروخیم تا قبل از انتشار چاپ مسکو، مهم‌ترین تصحیح شاهنامه قابل دسترس در ایران بود.

استاد سعید نفیسی (۱۲۷۴-۱۳۴۵) ادیب، مترجم، مورخ و محقق پرکار پس از تحصیلات مقدماتی، در نوجوانی برای تحصیل به سویس و سپس فرانسه رفت و دبیرستان را در پاریس به اتمام رساند. پس از بازگشت به ایران در حالی که توشه‌ای از آشنایی با آثار محققان اروپایی داشت به تدریس در دارالفنون، دارالمعلمین عالی و سپس دانشگاه تهران پرداخت. اثر آشنایی با هنر و ادبیات غربی در نوشته‌های وی مشهود است. نفیسی در آبان ۱۳۴۵ درگذشت و در مزار خانوادگی اش در جنوب تهران (سر قبر آقا) دفن شد.

نفیسی در ۱۳۱۰ جلد نخست شاهنامه چاپ خاور را تصحیح کرد و سپس چنان که گذشت مجلدات ۷-۱۰ شاهنامه چاپ بروخیم را تصحیح و منتشر کرد. در سال ۱۳۲۷ در مقدمه‌ای که بر ترجمه بزرگ علوی از کتاب حماسه ملی ایران اثر تئودور نولدکه نوشت، ابراز کرد که در اندیشه فراهم کردن کتاب خاصی در زمینه شاهنامه است و امیدوار است

بتواند حق مطلب را در آن کتاب ادا کند. (حماسه ملی ایران. تئودور نولدکه. ترجمه بزرگ علوی. تهران: نگاه ۱۳۸۴، ص ۸) شوربختانه این امید استاد، نقش بر آب شد و ما از دانش بی‌کران ایشان محروم ماندیم، اما شاید مجموعه مقالات شان در باب شاهنامه در دفتر حاضر، نمودی از آنچه در ذهن داشته‌اند باشد و مخاطبان را به کار آید.

استاد بدیع‌الزمان فروزانفر (۱۲۷۸-۱۳۴۹) در بشرویه طبرستان زاده شد و پس از تحصیل مقدمات علوم، در نوجوانی به مشهد رفت و نزد اساتیدی همچون ادیب نیشابوری تلمذ کرد. در سال ۱۳۰۳ به تهران آمد و در مدرسه سپهسالار تحصیلات خود را ادامه داد و محضر اساتیدی همچون ادیب پیشاوری را درک کرد. پس از تأسیس دانشگاه تهران استاد دانشکده ادبیات شد و در سال ۱۳۴۶ بازنشسته شد و در سال ۱۳۴۹ درگذشت و در مقبره دولت‌شاه نزدیک امامزاده حمزه، در مجاورت بقعه حضرت عبدالعظیم به خاک سپرده شد.

فروزانفر در ۱۳۰۶ منتخبات شاهنامه فردوسی را در ۷۲ صفحه منتشر ساخت. معمولاً فروزانفر را مولوی شناس می‌دانند و کتاب شناسی آثار وی نیز بر این امر صحنه می‌گذارد. اما واقعیت این است که فروزانفر بیان خود را مدیون فردوسی است. برای شناخت جایگاه شاهنامه نزد فروزانفر بهتر آن است که خاطره‌ای از ایشان را به نقل از مرحوم استاد ریاحی ذکر کنیم:

«ابتدا در زادگاه خود بشرویه و بعد در مشهد به تحصیلات قدیمه پرداختم و به جایی رسیدم که خود را از استادان زمان بی‌نیاز دیدم. آنگاه به تهران آمدم. در اینجا وقتی در انجمنی نطق می‌کردم یا چیزی را که نوشته بودم، می‌خواندم احساس می‌کردم که سخنم برای شنوندگان خنده‌آور است و حالت مصنوعی و ترجمه از یک زبان دیگر را دارد. به اشارت یکی از ادیبان دانشمند آن روز، به مطالعه شاهنامه پرداختم و آن را در یک سال دو بار از اول تا آخر خواندم و ابیات نغز آن را به خاطر سپردم. از اینجا روزی رسید که هر وقت چیزی می‌نوشتم یا نطقی می‌کردم حس می‌کردم که حالا دیگر زبانم برای دیگران قابل قبول است.» (چهل گفتار در ادب و تاریخ و فرهنگ ایران. محمد امین ریاحی. تهران: سخن ۱۳۷۹، ص ۱۴۸)

در دفتر حاضر مجموعه مقالات اساتید بزرگ معاصر، اقبال، نفیسی و فروزانفر در عرصه شاهنامه‌پژوهی در یک مجلد گرد آمد تا کار تحقیق بر دانشجویان، شاهنامه‌پژوهان و علاقه‌مندان حماسه ملی ایران آسان شود و زمینه‌ای برای بررسی نحوه شاهنامه‌پژوهی

روشنند این بزرگان فراهم گردد. در این مجموعه مقالات پراکنده را که طی بیش از سه دهه در نشریات و مجموعه‌های گوناگون درج شده و بعضاً دشواریاب نیز هستند آورده‌ام. از هرگونه دخل و تصرف در متن اصلی مقالات خودداری شده و رسم‌الخط مقالات نیز تا حد امکان تغییری نکرده است. فقط برخی از اغلاط مطبعی تصحیح شده‌اند. البته بدیهی است که با توجه به گذشت پنج دهه و بیشتر از درگذشت این اساتید، مطالعات حوزه شاهنامه‌پژوهی پیشرفت‌هایی داشته و به همین ملاحظه، افزوده‌هایی بر پایان کتاب الحاق شد که امیدوارم دوستداران شاهنامه را به کار آید.

فرهاد اصلانی

آذرماه ۱۳۹۹

فهرست تألیفات و آثار عباس اقبال

از: ایرج افشار

الف. آثار چاپ نشده

یک. تألیفات

۱. تاریخ مختصر ادبیات ایران. از قدیم‌ترین دوره‌های تاریخی تا عصر حاضر که به نظر مرحوم تقی‌زاده نیز رسیده بوده و ملاحظات به خط نام‌برده در حواشی دیده می‌شود. کتاب با ذکر چند نمونه از نثر دوره سامانی در پانصد و بیست فقره (مطلب) ختم شده است.

۲. تاریخ جواهر در ایران. مرحوم اقبال آشتیانی این کتاب را برای بانک ملی ایران تألیف کرده است، اما متأسفانه ناتمام مانده. کتاب به سه قسمت تقسیم گردیده است: تاریخ جواهرات در دوره‌های پیش از اسلام؛ در دوره اسلامی و جواهرات حالیه. از نسخه خط مرحوم اقبال آشتیانی فقط قسمت پیش از اسلام در ۸۲ ورق باقی است (دو نسخه تایپ شده آن در ۳۲ ورق نیز وجود دارد) از قسمت مربوط به بعد از اسلام فقط صفحات ۲ و ۳ و ۲۸ تا ۳۲ و ۳۷ و ۴۰ به صورت تایپ شده در دست است.^۱

دو. تصحیح متون

۱. مثنوی ورقه و گلشاه، اثر عیوقی شاعر در ۱۴۹ ورق که استنساخ و تصحیح شده است، اما معلوم نیست از روی کدام نسخه است.

۱. در فرهنگ ایران زمین چاپ شد.

۲. سیرت شیخ کبیر، تألیف ابوالحسن الدیلمی از روی نسخه مورخ ۷۵۴ هجری به خط حسن بن یوسف بن علی استرآبادی سمنانی در ۱۸۸ ورق (این کتاب توسط شیمل - طاری در سلسله انتشارات دانشکده هیات دانشگاه آنقره در ۱۹۵۵ میلادی طبع شده است).

۳. الرسالة الثانية، تألیف مسعر بن مهلهل. با حواشی و بعضی اصلاحات و یادداشت‌ها از مرحومان اقبال آشتیانی و محمد قزوینی. (این اثر جغرافیایی مهم مربوط به ایران را ولادیمیر مینورسکی به سال ۱۹۵۵ میلادی در قاهره جزء انتشارات وزارت التریبه و التعليم مصر به طبع رسانده است).

۴. رساله در فن انشاء از معین الدین محمد بن عبدالخالق میهنی. قسمتی است از رساله مذکور که از روی نسخه نامعلومی استنساخ شده است (در ۱۱ ورق).

۵. تنسوخ نامه ایلخانی، تألیف خواجه نصیرالدین طوسی، توسط مرحوم اقبال تصحیح و تحشیه و آماده طبع شده و نسخه آن نزد نگارنده است، اما کتاب تنسوخ نامه را بعدها مرحوم مدرس رضوی تصحیح و در سلسله انتشارات بنیاد فرهنگ ایران به چاپ رساندند.

سه. ترجمه‌ها

۱. دایرةالمعارف اسلامی. در سال‌های ۱۳۲۸ تا ۱۳۳۰ شمسی هیأتی مأمور ترجمه دایرةالمعارف اسلامی زیر نظر مرحوم تقی زاده شد، از جمله مرحوم اقبال آشتیانی ترجمه مقالات مربوط به تاریخ و زبان و ادبیات عرب و ممالک آفریقایی را تعهد کرد. نسخه دوم مقالاتی که ترجمه کرده است در ۷۱۵ برگ در دست است.

۲. ادبیات ایران تألیف استوری.^۱ مرحوم اقبال آشتیانی ترجمه این کتاب را آغاز کرده بود، ترجمه جزوه اول از جلد اول مربوط به علوم قرآنی را در ۱۴۴ ورق و قسمتی از جزء دوم مربوط به تاریخ را در ۵۰ ورق تمام کرده است.^۲

۳. تاریخ طب در ایران، تألیف سیریل الگود.^۳ ترجمه مقدمه کتاب تا آخر

1. *Persian Literature. C. A Story*

۲. قسمت علوم قرآنی در نشریه کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران دفتر نخستین (ص ۶۷ تا ۱۵۳) چاپ شد.

3. *A medical history of persia and the Eastern chalipate.* Cyril Elgood.

فصل سوم (از ظهور اسلام تا مرگ خلیفه پنجم عباسی هارون الرشید)، در ۳۲ ورق در دست است.^۱

چهار. وصف چند نسخه

در یادداشت‌های مرحوم عباس اقبال آشتیانی که پاره‌ای از آنها به کتابخانه مرکزی دانشگاه رسیده، وصفی از چند نسخه خطی به خط او و بسیاری از آنها هم به امضاء خود او دیده شده است که از رهگذر کتاب‌شناسی و نسخه‌شناسی سودمند می‌باشد. بویژه آنکه به طرز فهرست‌نگاری آن مرحوم، که خود از دانشمندان کشور ما به شمار است، با خواندن این گفتار آشنایی حاصل می‌گردد.

چون می‌دانیم آن مرحوم با تکی چند از دانشمندان مأموریت داشته‌اند که فهرستی برای کتابخانه سلطنتی بنویسند و خود او نیز در ذیل نام ابو مسلم نامه شماره ۱۰۶۲ و جاهای دیگر تصریح دارد، باید نسخه‌های موصوف در این فهرست از آن کتابخانه سلطنتی باشد. برای آنکه خوانندگان گرامی به نکاتی که آن مرحوم در مورد کتاب‌شناسی آورده است آگاه گردند و این اثر علمی آن مرحوم از نظر کتاب‌دوستان نهفته نماند، به دستور دانشگاه تهران به چاپ این اوراق، بی‌هیچ تغییری پرداخته شده است.^۲

پنج. یادداشت‌های پراکنده

درباره اسپهبدان باوندی و قارنی. مختصری در تاریخ مغول که در ۶۸۰ هجری تألیف گردیده (در ۵ ورق).

فهرست رسائل (مجموعاً سی و یک رساله به شماره ۱۴۲۶ کتابخانه فاتح اسلامبول)، (در ۷ ورق).

شش. فیش‌ها (برگه‌های یادداشت)

مقادییری فیش مربوط به اعلام تاریخی و جغرافیایی.^۳

۱. در مجله یغما: ص ۴۲ تا ۴۵ و ۵۵ تا ۶۰ و ۱۶۰ تا ۱۶۳ چاپ شد.

۲. در صفحات ۱۵۵ تا ۲۰۴ نشریه کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، دفتر نخستین چاپ شد.

۳. [این برگه‌ها در شماره ۴ سال هشتم (ص ۲۵ تا ۴۸) و شماره ۱ سال نهم (ص ۱۴ تا ۳۱) مجله دانشکده

ادبیات و علوم انسانی تهران توسط آقای محمد شیروانی چاپ شده است].

ب. فهرست کتاب‌های چاپ شده

- ۱۳۴۲ق.: قابوس و شمشیر زیاری، از انتشارات مجله ایران‌شهر، برلین، ۲۷ ص.
- ۱۳۰۶ش.: شرح حال عبدالله بن المقفع فارسی. از انتشارات مجله ایران‌شهر، برلین.
- ۱۳۰۸ش.: ترجمه «یادداشت‌های ژنرال تره‌زل فرستاده ناپلئون به سمت هند» از انتشارات اداره شورای نظام.
- ۱۳۰۹ش.: تصحیح «حدائق السحرفی دقائق الشعر» تألیف رشید وطواط، از انتشارات کتابخانه کاوه.
- ۱۳۱۰ش.: ترجمه «مأموریت ژنرال گاردان در ایران» تألیف پسرش کنت آلفرد دوگاردان، از انتشارات اداره شورای نظام.
- ۱۳۱۱ش.: خاندان نوبختی.
- ۱۳۱۲ش.: ترجمه «طبقات سلاطین اسلام» تألیف استانلی لین پول، از انتشارات کتابخانه مهر.
- ۱۳۱۲ش.: تصحیح بیان‌الادیان تألیف ابوالمعالی محمد الحسینی العلوی.
- ۱۳۱۲ش.: تاریخ مفصل ایران از استیلای مغول تا اعلان مشروطیت «جلد اول از حمله چنگیز تا تشکیل دولت تیموری».
- ۱۳۱۲ش.: کلیات علم جغرافیا.
- ۱۳۱۲ش.: چاپ بیست مقاله قزوینی جلد دوم (چاپ دوم در سال ۱۳۳۲).
- ۱۳۱۳ش.: تصحیح معالم العلماء (متن عربی) تألیف رشیدالدین ابن جعفر محمد السروی (ابن شهر آشوب).
- ۱۳۱۳ش.: تصحیح تبصرة العوام فی معرفة مقالات الانام منسوب به سید مرتضی بن داعی حسنی رازی.
- ۱۳۱۳ش.: تصحیح «تجارب السلف در تواریخ خلفا و وزرای ایشان» تألیف هندو شاه بن سنجر بن عبدالله صاحبی نخجوانی.
- ۱۳۱۳ش.: تصحیح تنمة الیتیمة (متن عربی) تألیف ابومنصور ثعالبی.
- ۱۳۱۴ش.: تاریخ اکتشافات جغرافیایی و تاریخ علم جغرافیا.

- ۱۳۱۴ ش.: تصحیح شاهنامه فردوسی، از چاپ کتابفروشی بروخیم، جلدهای ۲ و ۳ و ۴ و ۵ و ۶.
- ۱۳۱۵ ش.: کلیات جغرافیای اقتصادی.
- ۱۳۱۵ ش.: ترجمه سیرت فلسفی رازی ابوبکر محمد بن زکریای رازی.
- ۱۳۱۷ ش.: تصحیح طبقات الشعراء فی مدح الخلفاء و الوزراء (متن عربی) تألیف ابن معتز، از انتشارات اوقاف گیب، کمبریج.
- ۱۳۱۸ ش.: تاریخ ایران بعد از اسلام. در دو مجلد.
- ۱۳۱۹ ش.: تصحیح دیوان امیر معزی از انتشارات کتابفروشی اسلامیه.
- ۱۳۱۹ ش.: تصحیح لغت فرس تألیف اسدی طوسی.
- ۱۳۲۰ ش.: تصحیح تاریخ طبرستان تألیف بهاءالدین محمد بن حسن بن اسفندیار کاتب، از انتشارات کلاله خاور.
- ۱۳۲۰ ش.: تصحیح و انتخاب سیاست‌نامه، تألیف خواجه نظام‌الملک، از انتشارات وزارت فرهنگ.
- ۱۳۲۰ ش.: کلیات تاریخ تمدن جدید.
- ۱۳۲۱ ش.: تصحیح کلیات عبید زاکانی (قصاید و غزلیات و قطعات و رباعیات و عشاق‌نامه)، از انتشارات مجله ارمان.
- ۱۳۲۳ ش.: نشر مجله یادگار تا سال ۱۳۲۸ (پنج سال).
- ۱۳۲۴ ش.: نشر رجال کتاب حبیب السیر گرد آورده عبدالحسین نوایی، ضمیمه سال اول، مجله یادگار.
- ۱۳۲۵ ش.: تصحیح روزنامه میرزا محمد کلانتر فارس ضمیمه سال دوم مجله یادگار.
- ۱۳۲۵ ش.: نشر شرح حال عباس میرزا ملک‌آزابه اهتمام عبدالحسین نوایی، با مقدمه عباس اقبال در احوال مؤلف، نشریه شماره ۱ انجمن نشر آثار ایران.
- ۱۳۲۵ ش.: تصحیح انیس العشاق تألیف شرف‌الدین رامی، نشریه شماره ۲ انجمن نشر آثار ایران.

۱۳۲۶ش.: ترجمه سه سال در دربار ایران تألیف دکتر فوریه، از انتشارات کتابفروشی علی اکبر علمی.

۱۳۲۷ش.: جغرافیای اروپا و آمریکا.

۱۳۲۷ش.: تصحیح تاریخ نو تألیف جهانگیر میرزا، از انتشارات کتابفروشی علی اکبر علمی.

۱۳۲۷ش.: نشر جنگ انگلیس و ایران در سال ۱۲۷۳ تألیف کپیتن هنت ترجمه حسین سعادت نوری، با حواشی و اضافات عباس اقبال، ضمیمه سال سوم مجله یادگار.

۱۳۲۸ش.: دوره جغرافیا شامل مقدمات جغرافیا و جغرافیای طبیعی و سیاسی و اقتصادی.

۱۳۲۸ش.: تصحیح شد الازار فی حط الاوزار عن زوار المزار تألیف معین الدین ابوالقاسم جنید شیرازی با مشارکت مرحوم محمد قزوینی، از انتشارات وزارت فرهنگ. ۱۳۲۸ش.: تصحیح سمط العلی للحضرة العلیا تألیف ناصرالدین منشی کرمانی، تحت نظر مرحوم محمد قزوینی.

۱۳۲۸ش.: مطالعاتی درباره بحرین و جزایر و سواحل خلیج فارس.

۱۳۲۸ش.: تصحیح مجمع التواریخ (در تاریخ انقراض صفویه و وقایع بعد) تألیف میرزا محمد خلیل مرعشی صفوی.

۱۳۲۸ش.: تصحیح ترجمه محاسن اصفهان به قلم حسین بن ابی الرضا آوی، ضمیمه مجله یادگار.

۱۳۲۹ش.: تصحیح عتبه الکتبه (مجموعه مراسلات دیوان سلطان سنجر) به قلم مؤیدالدوله منتجب الدین بدیع اتابک الجوینی، با مشارکت مرحوم محمد قزوینی، از انتشارات وزارت فرهنگ.

۱۳۳۰ش.: جغرافیای آسیا و آفریقا و اقیانوسیه.

۱۳۳۱ش.: تصحیح المضاف الی بدایع الازمان فی وقایع کرمان تألیف حمیدالدین احمد بن حامد کرمانی ملقب به افضل کرمان.

- ۱۳۳۳ش: تصحیح فضایل الانام من رسائل حجة الاسلام (مکاتیب فارسی غزالی).
- ۱۳۳۳ش: تصحیح «شرح قصیده عینیة ابن سینا در احوال نفس به زبان فارسی»
مندرج در شماره ۴ سال اول مجله دانشکده ادبیات.
- ۱۳۳۴ش: تصحیح «ذیل بر سیرالعباد سنایی» از حکیم اوحدالدین طیب رازی،
مندرج در شماره ۳ سال ۲ مجله دانشکده ادبیات.^۱
- ۱۳۳۸ش: وزارت در عهد سلاطین بزرگ سلجوقی، به کوشش محمدتقی دانش‌پژوه
و یحیی ذکاء، از انتشارات دانشگاه تهران.
- ۱۳۴۰ش: میرزا تقی خان امیرکبیر، به کوشش ایرج افشار، از انتشارات دانشگاه تهران.
- ۱۳۳۹-۱۳۴۰ش: «برخی اعلام تاریخی و جغرافیایی»، به کوشش ایرج افشار، مجله
دانشکده ادبیات تهران شماره ۴ سال هشتم (صفحه ۲۵ تا ۴۸) و شماره ۱ سال
نهم (صفحه ۱۴ تا ۳۱).
- ۱۳۴۰ش: ترجمه ادبیات ایران تألیف استوری (قسمت مربوط به علوم قرآنی) نشریه
کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، دفتر نخستین.
- ۱۳۴۰ش: «وصف نسخی چند از نسخه‌های کتابخانه سلطنتی ایران»، نشریه
کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، دفتر نخستین.
- ۱۳۴۰ش: ترجمه تاریخ طب در ایران، تألیف سیریل الگود، مجله یغما، سال ۱۴
شماره ۱ (صفحه ۴۲ تا ۴۵) و شماره ۲ (صفحه ۵۵ تا ۶۰) و شماره ۴ (صفحه
۱۶۰ تا ۱۶۳).
- ۱۳۴۵ش: تاریخ جواهر در ایران، به کوشش ایرج افشار، فرهنگ ایران زمین، سال ۹.
- ۱۳۶۰ش: ظهور تیمور، به کوشش میرهاشم محدث، از انتشارات انجمن آثار ملی.

ج. مقالات

- از اقبال مقاله‌های زیاد تاریخی، ادبی، اجتماعی، مسائل روز در مجله‌ها و
روزنامه‌ها چاپ شده است. فهرست مقاله‌هایی که در مجله‌های جدی بوده است،
۱. [از اینجا به بعد، کتاب‌ها و آثاری است که پس از مرگ مرحوم عباس اقبال آشتیانی طبع و نشر شده است].

همه در فهرست مقالات فارسی آمده و قسمت عمده از آنها به اهتمام آقای دکتر محمد دبیرسیاقی به شرح زیر به چاپ رسیده است:

- ۱) در یک جلد به نام مجموعه مقالات عباس اقبال آشتیانی حاوی تعداد ۱۰۱ مقاله که در سال ۱۳۵۰ توسط کتابفروشی خیام به چاپ رسیده است.
- ۲) در دو جلد به نام مجموعه مقالات عباس اقبال آشتیانی حاوی ۱۱۶ مقاله که در سال ۱۳۷۸ توسط انتشارات روزنه طبع شده است.
- ۳) در پنج جلد به نام مجموعه مقالات عباس اقبال آشتیانی حاوی حدود ۳۰۰ مقاله به همراه مطالبی دیگر توسط انجمن آثار و مفاخر فرهنگی چاپ شده است.